

Juhised eetikaküsimuste lahendamiseks personaalse uurimistoetuse taotluses

07.03.2019

Käesolevad juhised on abivahendiks eetikaküsimuste lahendamiseks personaalse uurimistoetuse taotluse ja uurimisprojekti koostamisel.

NBI! Kui nõutud dokumente ei ole võimalik esitada taotluse esitamisel, siis peab taotleja need säilitama ja edastama Eesti Teadusagentuurile hiljemalt enne planeeritud uurimistöö algust.

	EI	JAH	Kui vastus on „JAH“, siis täpsem info on vastaval leheküljel
1. INIMESED			2
Kas uurimisobjektiks on inimesed (vabatahtlikud, lapsed, alaealised, patsiendid, kaitsetud ja haavatavad inimesed)?			3
Kas uurimistöö hõlmab inimuuringuid ja kas (sh) on vajalik füüsiline sekkumine?			4
2. ISIKUANDMED			5
Kas uurimistöö jooksul kogutakse ja/või analüüsitakse isikuandmeid?			5
Kas uurimistöös analüüsitakse eelnevalt kogutud isikuandmeid?			6
3. INIMESE EMBRÜO JA/VÕI LOODE			7
Kas uurimistöös kasutatakse inimese embrüonaalseid tüvirakke?			7
Kas uurimistöös kasutatakse inimese embrüot?			8
Kas uurimistöös kasutatakse inimese loote kudesid ja/või rakke?			9
4. INIMESE RAKUD JA/VÕI KOED			9
Kas uurimistöös kasutatakse inimese rakke või kudesid (inimese embrüo ja loote kudede ning rakkude kasutamisel vt 3.)?			9
5. LOOMAD			10
Kas uurimisobjektiks on loomad?			10
6. GENEETILISED RESSURSID JA/VÕI NENDEGA SEOTUD TRADITSIOONILISED TEADMISED			11
Kas uurimistöös kasutatakse geneetilisi ressursse (nt loomade kudesid, geneetilisi materjali, mikroorganisme, kaitsealuste loomade ja taimestiku proove jne) ja/või traditsioonilisi teadmisi?			12
7. MADALA SISSETULEKUGA RIIGID			13

Kas uurimistöös kasutatakse madala või keskmisest madalama sissetulekuga riigi kohalikke ressursse (inimese ja loomade koeproove, geneetilist materjali, mida ei hõlma punkt 6)?			13
Kui uurimistöösse on kaasatud madala või keskmisest madalama sissetulekuga riigid, siis kas on planeeritud jagada uurimistööst saadavat tulu?			13
Kas madala või keskmisest madalama sissetulekuga riigis valitsev olukord võib seada uurimistöös osalejad ohtu?			13
8. KESKKOND, TERVIS JA OHUTUS			14
Kas uurimistöös kasutatakse aineid või esineb tegevusi, mis võivad kahjustada keskkonda, loomi või taimestikku (nt geneetiliselt muundatud taimed, mikroorganismid jne)?			14
Kas uurimistöös kasutatakse looduskaitse all olevaid loomi ja/või taimestikku ja/või tehakse uurimistööd kaitsealal?			14
Kas uurimistöös kasutatakse aineid (toksilised kemikaalid, radioaktiivsed ained, lõhkeained jne), mis võivad kahjustada inimesi, sh uurimistööst osavõtjaid?			14
9. TEADUSTULEMUSTE VÄÄRKASUTAMINE			15
Kas uurimistöö tulemusi on võimalik väärkasutada?			15
10. TEISED EETILISED KÜSIMUSED			16
Kas on teisi eetilisi küsimusi, millega on vaja arvestada (nt uued arengud neurobioloogias, nanotehnoloogias, geenitehnoloogias, inimese-masina suhtluses, androidide ja küborgide loomisel jne)?			16

Kui Teie uurimistöö tegemisel ei esine eetilisi küsimusi ja kõikide küsimuste vastuseks on „EI“, siis selgitage seda vastavas taotluse lahtris ETISes.

1. INIMESED

Siinkohal selgitatakse eetilisi küsimusi, kui uurimistöös kasutatakse uurimisobjektina inimesi sõltumata uurimistöö olemusest ja valdkonnast.

Näited: bioloogiliste proovide kogumine, meditsiinilised uuringud ja/või protseduurid, intervjuud, jälgimine, isikuandmed, informatsiooni kasutamine, mis on kogutud teistel eesmärkidel, näiteks teistes uurimisprojektides või pärineb ametlikest registritest või sotsiaalmeediast jne.

Kui korraldatakse küsitlusi ja intervjuusid, kus kogutakse ja säilitatakse ka isikuandmeid, siis peab kirjeldama andmete säilitamist, kaitsmist ja teisi olulisi aspekte andmehaldusplaanis. Andmehaldusplaani peab esitama Eesti Teadusagentuurile pärast uurimistoetuse rahastamislepingu sõlmimist.

Hiljemalt enne uuringute algust on vajalik taotleda nõusolekud eetikakomiteelt ja/või Andmekaitse Inspeksioonilt¹ ja esitada vastavad nõusolekud Eesti Teadusagentuurile.

1. INIMESED		JAH	EI	Informatsioon, mida peab esitama taotluses ETISes	Dokumendid, mida on vaja esitada/säilitada
Kas uurimisobjektiks on inimesed (vabatahtlikud, lapsed, alaealised, patsiendid, kaitsetud ja haavatavad inimesed)?				Kinnitada, et informeeritud nõusolek on olemas või saadakse enne uuringu algust.	1) Informeeritud nõusoleku vormid ja informatsioonilehed. 2) Eetikakomitee nõusolek (kui nõutav).
JAH korral	Kas uurimisobjektiks on vabatahtlikud, sh meditsiiniteaduste valdkonna jt valdkondade tudengid?			Kirjeldada värbamise, kaasamise ja väljajätmise kriteeriume ning informeeritud nõusoleku saamise protseduuri.	1) Informeeritud nõusoleku vormid ja informatsioonilehed. 2) Eetikakomitee nõusolek (kui nõutav).
JAH korral	Kas uurimisobjektiks on isikud, kes ei saa ise anda teadlikku nõusolekut uuringus osalemiseks (sh lapsed ja alaealised)?			1) Kirjeldada, kuidas informeeritakse ja saadakse eestkostjalt või seaduslikult esindajalt nõusolek laste ja/või alaealiste uurimiseks. 2) Kirjeldada, kuidas välditakse uuringus osalejate mistahes sunniviisilist osalemist uuringus.	1) Informeeritud nõusoleku vormid ja informatsioonilehed. 2) Eetikakomitee nõusolek.
JAH korral	Kas uurimisobjektiks on kaitsetud isikud või (isikute) grupid?			1) Selgitada, milles seisneb isikute kaitsetus ja haavatavus. 2) Kirjeldada värbamise, kaasamise ja väljajätmise kriteeriume ning informeeritud nõusoleku saamise protseduuri. Need tegevused peavad tagama, et isikud saavad aru uuringus osalemisega kaasnevatest riskidest.	1) Informeeritud nõusoleku vormid ja informatsioonilehed. 2) Eetikakomitee nõusolek.

¹ Siin ja edaspidi: juhul kui teadusvaldkonnas puudub eetikakomitee ka täidesaatva riigivõimu analüüsid ja uuringud, mis tehakse poliitika kujundamise eesmärgil, siis kontrollib nõuete täitmist Andmekaitse Inspeksioon. Rahvusarhiivis säilitatavate isikuandmete suhtes on eetikakomitee õigused Rahvusarhiivil.

JAH korral	Kas uurimisobjektiks on lapsed ja/või alaealised?			1) Esitada osalejate vanust puudutav info. 2) Kirjeldada lapse ja/või alaealise vanematelt osalemisnõusoleku saamise protseduuri. 3) Kirjeldada, kuidas tagatakse laste ja alaealiste heaolu. 4) Selgitada, mis põhjusel kaasatakse uuringusse lapsi ja/või alaealisi.	1) Informeeritud nõusoleku vormid ja informatsioonilehed. 2) Eetikakomitee nõusolek.
JAH korral	Kas uurimisobjektiks on patsiendid?			1) Selgitada, missugune haigus/seisund/puue on uuritavatel. 2) Kirjeldada värbamise, kaasamise ja väljajätmise kriteeriume ning informeeritud nõusoleku saamise protseduuri. 3) Kirjeldada, mida tehakse juhusliku tulemuse korral ja kuidas informeeritakse sellest uuritavaid.	1) Informeeritud nõusoleku vormid ja informatsioonilehed. 2) Eetikakomitee nõusolek.
Kas uurimistöö hõlmab inimuuringuid ja kas (sh) on vajalik füüsiline sekkumine?					
JAH korral	Kas uurimistöös kasutatakse füüsilist sekkumist? (nt kudede, rakkude kogumine inimestelt, kirurgilised jm meditsiinilised protseduurid, invasiivsed aju-uuringud jne)			1) Kirjeldada kõiki kasutatavaid tehnikaid ja kaasnevaid riske.	1) Informeeritud nõusoleku vormid ja informatsioonilehed. 2) Eetikakomitee nõusolek.
JAH korral	Kas uurimistöös kogutakse inimestelt bioloogilisi proove?			1) Kirjeldada, missuguseid proove kogutakse. 2) Kirjeldada proovide kogumiseks kasutatavaid protseduure.	1) Informeeritud nõusoleku vormid ja informatsioonilehed. 2) Eetikakomitee nõusolek.

2. ISIKUANDMED

Siinkohal käsitletakse isikuandmete töötlemisega seotud eetilisi aspekte, sõltumata kasutatavast meetodist (nt intervjuud, küsimustikud, internetipäringud jne). Isikuandmete all mõistetakse mistahes informatsiooni, mis on seotud reaalselt eksisteeriva inimesega või mille alusel on võimalik inimest tuvastada.

Näited: nimi, aadress, isikukood, pseudonüüm, töökoht, e-posti aadress, asukoha aadress, arvuti IP aadress, arvutis küpsistega kogutavad andmed, telefoninumber, elektrooniliste mõõtmisüsteemidega salvestatud andmed, meditsiinilised andmed.

Selliste andmete kasutamisel uurimistöös on vajalik jälgida, et nende kasutamine on kooskõlas Eestis kehtiva [isikuandmete kaitse seadusega](#).

Kui uurimistöös kogutakse ja säilitatakse isikuandmeid, siis peab detailselt kirjeldama andmete kogumist, säilitamist, kaitsmist ja teisi olulisi aspekte andmehaldusplaanis. Andmehaldusplaani peab esitama Eesti Teadusagentuurile pärast uurimistoetuse rahastamislepingu sõlmimist.

Hiljemalt enne uuringute algust on vajalik taotleda nõusolekud eetikakomiteelt ja/või Andmekaitse Inspeksioonilt² ja esitada vastavad nõusolekud Eesti Teadusagentuurile.

2. ISIKUANDMED	JAH	EI	Informatsioon, mida peab esitama taotluses ETISes	Dokumendid, mida on vaja esitada/säilitada
Kas uurimistöö käigus kogutakse või analüüsitakse isikuandmeid?			1) Kinnitada, et informeeritud nõusolek on olemas või saadakse enne uuringu algust. 2) Selgitada, miks on kõik töödeldavad andmed asjakohased ja piisavad (lähtudes andmete minimeerimise põhimõttest). 3) Selgitada, kuidas muudetakse andmed anonüümseks või pseudonüümseks ning põhjendada, kui seda ei peeta vajalikuks.	1) Informeeritud nõusoleku vormid ja informatsioonilehed (kui nõutav). 2) Eetikakomitee nõusolek (kui nõutav).

² Juhul kui teadusvaldkonnas puudub eetikakomitee ka täidesaatva riigivõimu analüüsid ja uuringud, mis tehakse poliitika kujundamise eesmärgil, siis kontrollib nõuete täitmist Andmekaitse Inspeksioon. Rahvusarhiivis säilitatavate isikuandmete suhtes on eetikakomitee õigused Rahvusarhiivil.

JAH korral:	Kas uurimistöös kogutakse/töödeldakse eriliiki (näiteks geneetilisi, meditsiinilisi, seksuaalelu, etnilise kuuluvuse, poliitiliste vaadete, usulise või filosoofilise veendumuse andmeid) ja/või tundlikke isikuandmeid?			1) Selgitada, miks on eriliiki ja/või tundlike andmete töötlemine vajalik. 2) Selgitada, miks ei ole võimalik uurida uurimisobjekte nii, et saadud andmed oleksid anonüümsed või pseudonüümsed (kui on asjakohane).	1) Informeeritud nõusoleku vormid ja informatsioonilehed (kui nõutav). 2) Eetikakomitee nõusolek (kui nõutav).
JAH korral:	Kas uurimistöö hõlmab üksikisiku süsteemset jälgimist, tema andmeprofiili kogumist või töödeldakse suures ulatuses eriliiki ja/või tundlikke andmeid või kasutatakse (sekkuvaid) andmete töötlemise meetodeid varjatud viisil (nt elulemuse uuringud, jälgimine, järelevalve, audio ja video salvestamine, geopositioneerimine jne) või mistahes andmete töötlemise protsessi, mis võib kahjustab uuritavate õigusi ning vabadust?			1) Selgitada, missuguseid meetodeid kasutatakse uuritavate jälgimiseks, järelevalveks ja vaatlemiseks. 2) Selgitada uuritavate profiili loomise meetodeid. 3) Selgitada, kuidas informeeritakse uuritavaid nende õigustest ja võimalikest riskidest, mida andmete töötlemine võib kaasa tuua. 4) Selgitada, kuidas toimub uuritavate profiili jaoks andmete kogumine ning nende teavitamine võimalikest tagajärgedest ja kaitsemeetmetest.	1) Informeeritud nõusoleku vormid ja informatsioonilehed (kui nõutav). 2) Eetikakomitee nõusolek (kui nõutav).

Kas uurimistöös analüüsitakse eelnevalt kogutud isikuandmeid?		1) Selgitada, missugusest andmebaasist (registrist, repositooriumist) või allikast andmed pärinevad. 2) Selgitada, kuidas informeeritakse uuritavaid nende õigustest ja võimalikest riskidest, mida andmete töötlemine võib kaasa tuua. 4) Selgitada, miks on kõik töödeldavad andmed asjakohased ja piisavad (läheldes andmete minimeerimise põhimõttest). 5) Selgitada, miks ei ole võimalik uurida uurimisobjekte nii, et saadud andmed oleksid anonüümsed või pseudonüümsed (kui on asjakohane).	1) Andmebaasi või andmete (näiteks registrid ja repositooriumid) omaniku luba (kui on oluline). 2) Eetikakomitee nõusolek (kui nõutav). 3) Informeeritud nõusoleku vormid ja informatsioonilehed või mistahes nõusolekut väljendavad dokumendid (kui nõutav).
Kas uurimistöös analüüsitakse avalikult kättesaadavaid andmeid?		Selgitada, et andmed on avalikult kättesaadavad (avatud andmete registrid ja repositooriumid) ja neid võib uurimistöös vabalt kasutada.	Andmebaasi või andmete (näiteks avatud andmete registrid ja repositooriumid) omaniku luba (kui on asjakohane).
Kas kavatakse eksportida isikuandmeid kolmandasse riiki või imporditakse isikuandmeid teisest riigist Eestisse?		1) Selgitada, missuguseid isikuandmeid eksporditakse või imporditakse. 2) Selgitada, kuidas tagatakse uuritavate õigused.	Andmekaitse Inspektsiooni nõusolek (kui nõutav)

Taustadokument

[Isikuandmete kaitse seadus](#)

[Andmekaitseinspektsioon - isikuandmed](#)

3. INIMESE EMBRÜO JA/VÕI LOODE

Siinkohal käsitletakse eetilisi küsimusi, mis tekivad siis, kui uurimistöös kasutatakse inimese embrüot, loodet või inimese embrüonaalseid tüvirakke.

Eesti Teadusagentuur ei rahasta uuringuid, mis on keelatud „[Kunstliku viljastamise ja embrüokaitse seaduse](#)“ § 35 järgi või mis ei ole kooskõlas sama seaduse §-s 32 kirjeldatuga.

3. INIMESE EMBRÜO JA/VÕI LOODE		JAH	EI	Informatsioon, mida peab esitama taotluses ETISes	Dokumendid, mida on vaja esitada/säilitada
Kas uurimistöös kasutatakse inimese embrüonaalseid tüvirakke?					
JAH korral:	Kas kasutatakse olemasolevat rakuliini?			1) Selgitada rakuliini päritolu. 2) Lisada informatsioon kasutamislitsentsist (tingimustest).	1) Eetikakomitee nõusolek. 2) Deklaratsioon, et uurimistöös kasutatav inimese embrüonaalne või pluripotentne rakuliin on registreeritud inimese embrüonaalsete rakkude registris Euroopas. 3) Deklaratsioon, et järgmised 6 olulist tingimust on täidetud: <ol style="list-style-type: none"> 1) <i>rakud EI OLE eraldatud spetsiaalselt teaduslikuks eesmärgiks loodud embrüost või somaatiliste rakkude tuuma siirdamisel;</i> 2) <i>uurimistöös kasutatakse ainult olemasolevaid rakuliine;</i> 3) <i>rakuliinid on eraldatud kunstlikul viljastamisel liigseks osutunud mitteimplanteeritud embrüost;</i> 4) <i>annetatud embrüost rakuliinide eraldamiseks on saadud informeeritud nõusolek;</i> 5) <i>isikuandmed ja embrüodonorite privaatsus on tagatud;</i> 6) <i>rakuliinide eraldamiseks kasutatud embrüodonorile EI OLE makstud hüvitist.</i>
Kas uurimistöös kasutatakse inimese embrüot?				1) Selgitada embrüo päritolu. 2) Kirjeldada kaasamise ja väljajätmise kriteeriume ning informeeritud nõusoleku saamise protseduuri. 3) Kinnitada, et eelnevalt on saadud informeeritud nõusolek. NB! Embrüo kasutamine teaduslikuks uurimistööks peab olema kooskõlas „Kunstliku	1) Eetikakomitee nõusolek. 2) Informeeritud nõusoleku vormid ja informatsioonilehed.

			viljastamise ja embrüokaitse seaduse" § 32-ga.	
Kas uurimistöös kasutatakse inimese loote kudesid ja/või rakke?			1) Selgitada inimese loote kudede/rakkude päritolu. 2) Selgitada informeeritud nõusoleku saamise protseduuri. 3) Kinnitada, et eelnevalt on saadud informeeritud nõusolek.	1) Eetikakomitee nõusolek. 2) Informeeritud nõusoleku vormid ja informatsioonilehed.

Taustadokumendid

[Declarations of the Commission \(Framework Programme\) \(2013/C 373/02\)](#)

[Kunstliku viljastamise ja embrüokaitse seadus](#)

4. INIMESE KOED JA/VÕI RAKUD

Siinkohal käsitletakse eetilisi küsimusi, mis tekivad siis, kui uurimistöös kasutatakse inimese rakke või kudesid, mis ei ole inimese embrüonaalsed tüvirakud, loote- või embrüorakud või koed (vt 3. punkti).

Uurimistöös vajalikke rakke ja kudesid on võimalik saada:

- kommertsettevõttest;
- uurimistööst jooksul;
- teise uurimistööst tegemisel või teisest laborist või instituudist;
- biopangast.

4. INIMESE KOED JA/VÕI RAKUD	JAH	EI	Informatsioon, mida peab esitama taotluses ETISes	Dokumendid, mida on vaja esitada/säilitada
------------------------------	-----	----	---	--

	Kas uurimistöös kasutatakse inimese rakke või kudesid (inimese embrüo ja loote kudede ning rakkude kasutamisel vt 3. punkti).			Selgitada, missuguseid rakuliine või kudesid kasutatakse.	1) Eetikakomitee nõusolek. 2) Koopiad akrediteerimisest, loa või litsentsi andmisest võimaldamaks kasutada, töödelda või koguda inimese rakke või kudesid (kui nõutav).
JAH korral	Kas rakuliinid ja koed on saadud või saadakse kommertsettevõttest?			Selgitada rakuliinide või kudede päritolu (firma vm).	Koopiad kasutuslitsentsidest (kui nõutav)
JAH korral	Kas rakuliinid ja koed saadakse uurimistöö jooksul?			1) Selgitada materjali päritolu, kogust ja kogumise protseduuri. 2) Selgitada, kui kaua materjali säilitatakse ja mida tehakse sellega pärast uurimistöö lõppemist. 3) Selgitada, et eelnevalt on saadud informeeritud nõusolek.	1) Eetikakomitee nõusolek. 2) Informeeritud nõusoleku vormid ja informatsioonilehed.
JAH korral	Kas rakuliinid ja koed saadakse teisest uurimistööst, teisest laborist, instituudist või biopangast?			1) Selgitada, missugusest laborist, instituudist, biopangast või uurimistööst ja riigist materjal saadakse. 2) Selgitada, kui kaua materjali säilitatakse ja mida tehakse sellega pärast uurimistöö lõppemist. 3) Selgitada, et materjal on täielikult ananüümne ja on olemas nõusolek teiseseks kasutamiseks.	1) Kasutuslitsentside koopia (kui nõutav). 2) Labori, instituudi, biopanga vm materjali omaniku kinnituskiri, et informeeritud nõusolek on olemas.

Taustadokument

[Rakkude, kudede ja elundite hankimise ja käitlemise eeskiri](#)

5. LOOMAD

Loomade kasutamisel uurimistöös tuleb edendada loomkatsete asendamist, vähendamist ja täiustamist.

Ohustatud liiki kuuluva looma kasutamine loomkatses on keelatud, va juhul, kui loomkatse on kooskõlas [looduskaitseadusega](#) ja loomkatse eesmärk on kooskõlas [loomakaitseadusega](#).

Enne loomkatsete algust on vajalik saada kirjalik nõusolek loomkatse loakomisjonilt ja saata nõusolek Eesti Teadusagentuurile.

5. LOOMAD	JAH	EI	Informatsioon, mida peab esitama taotluses ETISes	Dokumendid, mida on vaja esitada/säilitada
Kas uurimisobjektiks on loomad?			1) Selgitada, missugust katselooma kasutatakse ja mis põhjusel, ning milliseid eksperimente, protseduure ja tehnikaid kasutatakse. 2) Selgitada, miks ei ole võimalik kasutada alternatiivseid meetodeid.	Eetikakomitee nõusolek loomkatsete tegemiseks

Taustadokumendid

[Loomakaitseadus](#)

[Looduskaitseadus](#)

6. GENEETILISED RESSURSID JA/VÕI NENDEGA SEOTUD TRADITSIOONILISED TEADMISED

Siinkohal selgitatakse eetilisi küsimusi, mis tekivad siis, kui uurimistöös kasutatakse geneetilisi ressursse, millele kohaldub juurdepääsupiirang ning mille kasutamisest saadava tulu õiglast ja erapooletut jaotamist reguleerib [Nagoya protokoll](#) ja rahvusvaheline EL-i määrus [511/2014](#).

NB! Inimese geneetilised ressursid jäävad Nagoya protokolliga kohaldamisalast välja.

Patogeensed organismid, mis ohustavad inimeste, loomade või taimede tervist, on üldiselt Nagoya protokolliga hõlmatud, v.a. WHO gripipandeemiaks valmisoleku (PIP) raamistikuga hõlmatud materjal, mis jääb määruse kohaldamisalast välja.

Enne taotluse esitamist on vaja teha kindlaks, kas uurimistööl on puutumus Nagoya protokolliga.

Hoolsuskohustuse deklaratsioon tuleb esitada ainult siis, kui geneetilised ressursid ja geneetiliste ressurssidega seotud traditsioonilised teadmised on saadud mõnest Nagoya protokollis osalisriigist, kes on vastu võtnud juurdepääsu ja tulu jaotamist käsitlevad õigusnormid või regulatiivsed nõuded.

Kui uurimistööle kohaldub Nagoya protokoll, siis tuleb geneetiliste ressursside kasutajal juurdepääsupiirangu olemasolul esitada hoolsuskohustust puudutav deklaratsioon (*due diligence declaration*) Euroopa Liidu deklareerimiskeskonnas [DECLARE](#).

Hoolsuskohustuse deklaratsioon tuleb esitada pärast seda, kui rahastaja on teinud esimese osamakse ja kasutaja on saanud kätte kõik selleks teadusuuringuks kasutatavad geneetilised ressursid ja/või geneetiliste ressurssidega seotud traditsioonilised teadmised, ent mitte hiljem kui koos lõpparuandega.

6. GENEETILISED RESSURSSID JA/VÕI NENDEGA SEOTUD TRADITSIOONILISED TEADMISED	JAH	EI	Informatsioon, mida peab esitama taotluses ETISes	Dokumendid, mida on vaja esitada/säilitada
Kas uurimistöös kasutatakse geneetilisi ressursse (nt loomade kudesid, geneetilist materjali, elusloomi, ohustatud loomade ja taimestiku proove, ajaloolise väärtusega proove jne) ja/või traditsioonilisi teadmisi?			Selgitada, missugust geneetilist materjali kasutatakse ja kuidas. NB! Loomade, taimede, mikroorganismide geneetilise materjali ja/või nendega seotud traditsiooniliste teadmiste kasutamisel kirjutada selgitus taotlusvormi lahtrisse „Compliance with the Nagoya Protocol“ ETISes. Kui on vajalik esitada hoolsuskohustuse deklaratsioon, siis palun märkige „YES“ lahtrisse „Does the project necessitate compliance with the Nagoya Protocol?“	Dokumendid, mis on vajalikud, kui uurimistööl on puutumus Nagoya protokolliga: 1) hoolsuskohustuse deklaratsioon; 2) vastavussertifikaat vm juurdepääsu võimaldav dokument; 3) tulude jaotamise leping. Hoolsuskohustuse deklaratsioon tuleb deklareerida EL-i andmebaasis DECLARE . NB! Hoolsuskohustuse deklaratsioon tuleb esitada ainult siis, kui geneetiliste ressursside kasutamine on kooskõlas ja kohaldub EL-i regulatsioon 511/2014 .

Taustadokumendid

[EU regulation 511/2014 Nagoya Protocol on Access and Benefit Sharing](#)

[Rahvusvaheline põllumajanduskultuuride geneetilise ressursi leping](#)

[Looduskaitseeadus](#)

[Nagoya protokollist tulenevate nõuete selgitus](#)

7. MADALA SISSETULEKUGA RIIGID

Uurimistöösse võivad olla kaasatud [madala ja keskmisest madalama sissetulekuga riigid](#) järgmistel põhjustel:

- uurimistöö toimub osaliselt või täielikult sellises riigis;
- uurimismaterjal või uuritavad on sellisest riigist;
- uurimismaterjal imporditakse sellisesse riiki või eksporditakse sellisest riigist välja.

Sellisel juhul on oluline arvestada, et Eesti ja Euroopa Liidu seadused ja standardid ei kehti ning uurimistöö võib (eelkõige arengumaades) tekitada näiteks järgmisi eetilisi probleeme:

- uuritavate ekspluateerimine;
- kohalike ressursside ekspluateerimine;
- teadlasi ja uurimisrühma ohustavad riskid;
- tehakse uurimistööd, mis on Euroopa Liidus keelatud.

7. MADALA SISSETULEKUGA RIIGID	JAH	EI	Informatsioon, mida peab esitama taotluses ETISes	Dokumendid, mida on vaja esitada/säilitada
Kas uurimistöös kasutatakse madala või keskmisest madalama sissetulekuga riigi kohalikke ressursse (inimese ja loomade koeproove, geneetilist materjali, mida ei hõlma punkt 6)?			Selgitada, missugust kohalikku ressursi kasutatakse ja kuidas.	Eetikakomitee nõusolek või asjakohase asutuse nõusolek
Kui uurimistöösse on kaasatud madala või keskmisest madalama sissetulekuga riigid, siis kas on planeeritud jagada uurimistööst saadavat tulu?			1) Selgitada tulu jaotamise meetmeid. 2) Selgitada, kas uurimistöö põhineb kohalikel vajadustel.	Asjakohane dokument
Kas madala või keskmisest madalama sissetulekuga riigis valitsev olukord võib seada osalejad ohtu?			Selgitada, missuguseid riskide maandamise meetmeid rakendatakse, sh uurimismeeskonna väljaõpe, kindlustustegevus.	Asjakohane dokument

Taustadokument
[EU Global Code of Conduct for Research in resource-poor settings](#)
8. KESKKOND, TERVIS JA OHUTUS

Ettevaatuspõhimõtte nõuab, et kui varasemast on leitud usaldusväärne teaduslik tõendus mistahes võimalike tõsiste riskide kohta, siis on vajalik tõestada, et uus tehnoloogia ei kahjusta keskkonda.

Mistahes uurimistöö tegemisel on esmane tagada kõikide osalejate ohutus, sõltumata sellest, kas uuringus osaletakse uuritava, teadustöö läbiviija või kolmanda osapoolena.

8. KESKKOND, TERVIS JA OHUTUS	JAH	EI	Informatsioon, mida peab esitama taotluses ETISes	Dokumendid, mida on vaja esitada/säilitada
Kas uurimistöös kasutatakse selliseid aineid või esineb tegevusi, mis võivad kahjustada keskkonda, loomi või taimestikku (nt geneetiliselt muundatud taimed, mikroorganismid jne)?			1) Hinnata võimalikke riske ja saadavat kasu. 2) Selgitada, missuguseid ettevaatusabinõusid kavandatakse.	1) Labori ohutusklassi tunnistus geneetiliselt muundatud organismide (GMO) kasutamiseks labori tingimustes 2) Hädaolukorra lahendamise kava 3) Geneetilisest muundatud organismide (GMO) keskkonda viimise luba NB! Kõik vajalikud load on vajalik saada ja esitada Eesti Teadusagentuurile enne uurimistöö algust.
Kas uurimistöös kasutatakse looduskaitse all olevaid loomi ja/või taimestikku ja/või tehakse uurimistööd kaitsealal?			<i>Palun täpsustada.</i>	1) Vastava eetikakomitee nõusolek (kui nõutav) NB! Kõik vajalikud load on vajalik saada ja esitada Eesti Teadusagentuurile enne uurimistöö algust.
Kas uurimistöös kasutatakse aineid (toksilised kemikaalid, lõhkeained, radioaktiivsed ained jne), mis võivad kahjustada inimesi, sh uurimistööst osavõtjaid?			Selgitada rakendatavaid tervise ja ohutusega seotud protseduure.	1) Labori ohutusklassi tunnistus

Taustadokumendid

[EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV 2009/41/EÜ, Geneetiliselt muundatud mikroorganismide suletud keskkonnas kasutamise kohta](#)
[Geneetiliselt muundatud organismide keskkonda viimise seadus](#)
[Looduskaitse seadus](#)

9. TEADUSTULEMUSTE VÄÄRKASUTAMINE

Uurimistöös kasutatud või uurimistöö tulemusel välja töötatud materjale, meetodeid, tehnoloogiaid ja teadmisi võib olla võimalik ebaeetiliselt kasutada. Kuigi sellist uurimistööd tehes lähtutakse heatahtlikest kavatsustest, võivad uurimistulemused kahjustada inimesi, loomi või keskkonda.

Teadustulemuste võimaliku väärkasutamise teadvustamisel on abiks järgmised küsimused:

- Kas materjalid, meetodid, tehnoloogiaid ja teadmised, mida uurimistöös kasutatakse või luuakse võivad kahjustada inimesi, loomi või keskkonda, kui neid modifitseeritakse või muudetakse tõhusamaks?
- Mis juhtub siis, kui materjalid, meetodid, tehnoloogiaid ja teadmised, mida uurimistöös kasutatakse või luuakse satuvad valede inimeste kasutusse?
- Kas materjale, meetodeid, tehnoloogiaid ja teadmisi, mida uurimistöös kasutatakse või luuakse, on võimalik kasutada teistsugusel eesmärgil? Kui see juhtub, siis kas võimalikud kasutusviisid on ebaeetilised?

Näited: bioloogilised, keemilised, radioloogilised ja tuumajulgeoleku materjalid ja lõhkeained, uurimistöö, mis võib avaldada mõju inimõigustele jne.

9. TEADUSTULEMUSTE VÄÄRKASUTAMINE	JAH	EI	Informatsioon, mida peab esitama taotluses ETISes	Dokumendid, mida on vaja esitada/säilitada
Kas uurimistöö tulemusi on võimalik väärkasutada?			1) Selgitada ja hinnata riske. 2) Selgitada, missuguste õigusaktide nõuded peavad olema täidetud. 3) Selgitada, kuidas välditakse võimalikku teadustulemuste väärkasutamist.	1) Vastavad nõusolekud (kui vajalik). 2) Juurdepääsuload (kui nõutav). 3) Eetikakomitee nõusolek (kui nõutav).

Taustadokumendid

[Guidance note of the EU – Potential misuse of research](#)

10. TEISED EETILISED KÜSIMUSED

Kuna Eesti Teadusagentuur soovib toetada uuenduslikke ja murrangulisi uurimisprojekte, siis võib juhtuda, et selliste projektide korral võivad tekkida eetilised küsimused ja probleemid, mida ei ole antud dokumendis käsitletud (nt sõjaliste partnerite kaasamine, uued arengud neurobioloogias, geenitehnoloogias, nanotehnoloogias, inimese-masina suhtluses, androidide ja küborgide loomisel jne).

Kui ilmnevad sellised (seni kirjeldamata) eetilised probleemid, siis siinkohal on võimalik neid kirjeldada ja selgitada võimalikke lahendusi. See võimaldab õigeaegselt hoiatada Eesti Teadusagentuuri selliste probleemide olemasolust ning saada asjakohast abi nende lahendamiseks. Samuti hoiab selline tegevus ära probleemide avastamise hilisemas staadiumis (projekti hindamisel rahastuse jätkamiseks).

10. TEISED EETILISED KÜSIMUSED	JAH	EI	Informatsioon, mida peab esitama taotluses ETISes	Dokumendid, mida on vaja esitada/säilitada
Kas on teisi eetilisi küsimusi, millega on vaja uurimistöös arvestada? Palun täpsustada.			Asjakohane informatsioon.	Asjakohane dokument.